ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام

ھەزرىتى ئىسمائىلنىڭ ئاللاھ يولىدىكى سەرگۈزەشتىسى بوۋاق ۋاقتىدىن تارتىپلا باشلانغانىدى.

ئانىسى ئۇنى يەرگە (ھازىرقى كەبىدىكى زەمزەم بۇلىقىنىڭ ئورنىغا) ياتقۇزدى. ئۇ كۈنلەردە زەمزەم بولىقى تېخى يوق بولۇپ، كېيىن ئىسمائىلنىڭ ئىككى ئايىقى ئاستىدىن بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىققان ئىدى. ئۇ يەر پۈتۈنلەي چۆل بولۇپ، ھاۋاسى تونۇردەك ئىسسىق، چەكسىز كەتكەن قۇملۇق، سۇسىز ماكان ئىدى.

ھەزرىتى ئىبراھىم ئايالى ھاجەر بىلەن ئوغلى ئىسمائىلنى ئۇ يەرگە تاشلاپ قويۇپ قايتقاندا، ئايالى ھاجەر ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ:

- ئى ئىبراھىم! بىزنى بۇ چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلاپ قويۇپ نەگە ماڭدىڭ؟ ئىبراھىم! بىزنى تاشلاپ نەگە ماڭدىڭ؟ ئىبراھىم! نەگە ماڭدىڭ؟ - دەپ يالۋۇراتتى.

ھاجەر سۆزلىرىنى تەكرارلايتتى، ئىبراھىم بولسا، ھېچقانداق جاۋاب بەرمەي، قاراپ تۇراتتى.

ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئۇلارنى سۇسىز ۋە ئېكىنسىز ۋادىغا تاشلاپ ماڭغان ۋاقتىتىكى ئىچكى ھېسسىياتى بىزگە نامەلۇم.

ئاللاھ ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىشنى بۇيرىغانىدى. ئۇ قىلچە ئىككىلەنمىگەن ھالدا ئاللاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈۋاتاتتى. ئىسرائىلىيەتتە (يەنى يەھۇدىي مەنبەلىرىدە) مۇنداق دېيىلمەكتە: ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ بىرىنچى ئايالى سارە (توقال ئايال) ھاجەرگە كۈندەشلىك قىلغاچقا، ئىبراھىمنى ھاجەر بىلەن ئىسمائىلنى ئۆزىدىن نېرى قىلىشقا مەجبۇرلىغانىدى.

بىز بۇ ھېكايىنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈردۇق. چۈنكى، ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ كىشىلىك خۇسۇسىيىتى ھەققىدە ئوبدانراق ئىزدەنسەكلا، ئۇنىڭ ئەمرلەرنى ئاللاھتىنلا ئالىدىغانلىقىنى ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئاياللارنىڭ كۈندەشلىك ھېسسىياتلىرىنى ئېتىبارغا ئالمايدىغانلىقىنى، بۇ خىل ھېسسىياتلارغا پىسەنت قىلمايدىغانلىقىنى ۋە سارەنىڭمۇ شەخسىيەتچىلىك قىلمايدىغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز. سارە ئىبراھىمنىڭ پەرزەنت يۈزى كۆرۈشى ئۈچۈن چۆرىسى ھاجەرنى ئۇنىڭغا ئېلىپ بەرگەنىدى. چۈنكى ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى ھەم تۇغماس ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. شۇڭا ھەزرىتى ئىبراھىمنى ئۆز رازىلىقى بىلەن ئۆيلەندۈرۈپ، داۋاملىق ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولغانىدى. ئۇ بارلىقىنى قەلبىدە ئاللاھ سۆيگۈسىدىن باشقا سۆيگۈ بولمىغان بىر ئادەمگە بېغىشلىغانىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن،

سارەنىڭ ھەزرىتى ئىسمائىل بىلەن ئانىسىنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلىغا كېتىشىگە سەۋەبچى ئىكەنلىكىنى بىز قوبۇل قىلمايمىز.

ئۇلۇغ ئاللاھ سارە بىلەن ھاجەر ھەققىدە مۇنداق دېگەنىدى:

﴿ئاللاھنىڭ ئەمرىدىن (يەنى قۇدرىتىدىن) ئەجەبلىنەمسەن؟ ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى سىلەرنىڭ ئائىلەڭلارغا (يەنى ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە) نازىل بولسۇن. ئاللاھ ھەققەتەن مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر، ھەققەتەن ئۇلۇغلاشقا لايىقتۇر﴾[1].

مەسىلە ـ ئاياللارنىڭ مەخسۇس كۆندەشلىك مەسىلىسى ئەمەس بولۇپ، ھېكمىتى يوشۇرۇن ئىلاھىي تەكلىپ ئىدى. ئىبراھىم ھاجەرگە ئوغلى ئىسمائىلنى ئېلىپ يولغا چىقىشنى ئەمر قىلغاندا، سارە ھاجەردىنمۇ بەكرەك ئەجەبلەنگەن بولۇشى مۇمكىن.

«ئىبراھىم! نەگە؟» دېگەن سوئالنى تۈنجى بولۇپ ھاجەر سورىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن سارەمۇ سورىغانىدى.

ئىبراھىم ئۈن ـ تىن چىقارمىدى، ئاياللارمۇ جىمىقتى.

بۇ يەردە ھەزرىتى ئىبراھىم ئۇلارغا ئېيتمىغان، ئاللاھمۇ ئىبراھىمغا بىلدۈرمىگەن بىر ھېكمەت بار ئىدى. يەنى ھەزرىتى ئىبراھىممۇ بۇ ھېكمەتنى بىلمەيتتى. شۇڭا ئۇلارمۇ پەيغەمبەر ئاياللىرىغا خاس نازاكەت بىلەن ئاستا جىمىقىپ قالدى.

...

ھاجەر قۇيقۇرۇق، ئادەمزاتسىز، گىياھسىز ۋادىدا ئوغلى بىلەن يالغۇز قالغانىدى.

ئىسمائىلنىڭ ئاللاھ يولىدىكى تۈنجى ھىجرىتى مانا مۇشۇنداق باشلاندى. تېخى بوۋاق تۇرۇپلا سىناققا دۇچ كەلدى. ئاتىسىمۇ ياشىنىپ، بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلاپ قالغان ۋاقىتتا بۇ ئېغىر سىناق بىلەن سىنالدى.

ئى ئىبراھىم! سەن ئىنسانىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭغا ئائىت بىر نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىسەن. ئاللاھنى سۆيگەن ئادەم بارلىقىنى ئاللاھقا بېغىشلايدۇ. ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان نەرسىنى سوئال ـ سوراقسىز ئاللاھقا ئاتايدۇ. مانا بۇ، ھەقىقىي سۆيگۈنىڭ قانۇنىيىتى بولۇپ، چىن سۆيگۈدە سوئال ـ سوراق پۈتۈنلەي يوققا چىقىپ، پەقەت ئىتائەت بايراقلىرىلا لەپىلدەيدۇ.

بىزچە، ھەزرىتى ئىبراھىم ئايالى ھاجەر بىلەن ئوغلى ئىسمائىلنى نېمە ئۈچۈن ئۇ يەرگە تاشلاپ قويغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، ئاللاھمۇ ئۇنىڭغا خەۋەر قىلمىغانىدى.

ئاللاھ پەقەت ئۇنىڭغا ئەمر بەرگەن، ئۇ ئەمرنى ئورۇنلىغانىدى. مانا بۇ يەردە سىناقنىڭ ئېغىرلىقى ۋە قىيىنلىقى؛ شۇنداقلا، سۆيگۈنىڭ نەقەدەر ساپ ۋە ھەقىقىي ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

---

[1] سۈرە ھۇد 73 ـ ئايەت.

ئاللاھ دوستى ئىبراھىمنى ئەڭ ئامراق كىشىسى، يەنى ئوغلى بىلەن سىناق قىلماقتا ئىدى.

ئاللاھنىڭ ئىبراھىمنى، ئىبراھىمنىڭمۇ ئاللاھنى شۇنچە ياخشى كۆرۈشى ئىبراھىمدا ئىنسانغا خاس ھېس ـ تۇيغۇنىڭ يوقلۇقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئىلاھىي سۆيگۈدە شۇنچىلىك دەرىجىگە يېتىشى، ئۇنىڭ ئىنسانغا خاس ھېس ـ تۇيغۇسىنىڭ دىڭىزدەك چەكسىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بەرمەكتە.

ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسمائىلغا بولغان ھېسسىياتى ھەرقانداق ئاتىنىڭ ئۆز ئوغلىغا بولغان ھېسسىياتىدىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك، نازۇك ۋە شەپقەتلىك ئىدى. ئەنە شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇنى ھالاكەتلىك زېمىننىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا تاشلاپ قويغانىدى. چۈنكى ئاللاھ ئۇنىڭغا شۇنداق ئەمر بەرگەنىدى.

ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا كەسكىن كۆرەش مەيدانغا كەلدى. نىھايەت، پەرۋەردىگارىنى ئوغلىدىن ئەۋزەل كۆرگەنلىكى ئۈچۈن بۇ سىناقتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتتى.

ھەزرىتى ئىبراھىم ئوغلىنى بەكمۇ ياخشى كۆرگەچكە، ئاللاھ ئۇنىڭغا ئوغلىنى بوغۇزلاشنى بۇيرىدى. ئاللاھ پەيغەمبەرلىرىنىڭ قەلبىدە ئۆزىدىن باشقىسىنىڭ بولۇشىنى خالىمايدۇ. كىم ئاللاھنى سۆيسە، ئۇنى چىن ئەقىدىسى بىلەن سۆيۈشى كېرەك. ھەقىقىي سۆيگۈچى قەلبىنى پەقەت پەرۋەردىگارىنىڭ سۆيگۈسى بىلەن تولدۇرىدۇ.

ئىبراھىمنىڭ ئاقكۆڭۈل مىجەزى ئوغلى ئىسمائىلغىمۇ مىراس قالغانىدى. ئىبراھىم بۇرۇن پەرۋەردىگارىغا مۇنداق دەپ دۇئا قىلغانىدى:

﴿پەرۋەردىگارىم! ماڭا بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن﴾[1].

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿بىز ئىبراھىمغا ناھايىتى مۇلايىم بىر ئوغۇل بىلەن خۇشخەۋەر بەردۇق﴾[2].

ئىسمائىلنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، مۇلايىملىقى، تەقۋالىقى ۋە پەيغەمبەرلىك ئەدەب ـ ئەخلاقى ئاتىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى.

ئىسمائىل بۇۋاق ۋاقتىدىلا ئاللاھنىڭ تۇنجى سىنىقىغا دۇچ كەلدى. بۇ سىناق ئانىسى ۋە ئۆزىنىڭ ئىچىشى ئۈچۈن ئاياقلىرى ئاستىدىن ئېتىلىپ چىققان زەمزەم سۈيى بىلەن نەتىجىلەنگەنىدى.

ئىككىنچى سىناق، ئۇ قۇرامىغا يەتكەن چاغدا يېتىپ كەلدى.

﴿ئۇ ئىبراھىمنىڭ ئىش ـ كۈشلىرىگە يارىغۇدەك بولغان چاغدا، ئىبراھىم: «ئى ئوغلۇم! مەن سېنى بوغۇزلاپ قۇربانلىق قىلىشقا (ئەمر قىلىنىپ) چۈشەپتىمەن

---

[1] سۈرە سافقات 100 ـ ئايەت.
[2] سۈرە سافقات 101 ـ ئايەت.

www.munber.org

(پەيغەمبەرلەرنىڭ چۈشى ھەقىقەتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە بولىدۇ)، ئويلاپ باققىنا! سېنىڭ قانداق پىكرىڭ بار؟» دېدى﴾[1].

ئەجىبا، ئوغۇل نېمە دەپ جاۋاب بەرگەندۇ؟

ئىسمائىل ئاتىسىنىڭ چۈشىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى سورىمىدى. ئاتىسى بىلەن بۇ چۈش توغرۇلۇق مۇنازىرىلەشمىدى. ھەتتا ئۇنىڭ راستىنلا چۈش ياكى خىيال ئىكەنلىكىنى بىلىشنىمۇ خالىمىدى ۋە مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى:

﴿ئى ئاتا! نېمىگە بۇيرۇلغان بولساڭ، شۇنى ئىجرا قىلغىن﴾[2].

مەندىن ئەندىشە قىلمىغىن!

﴿خۇدا خالىسا، (ئۇنىڭغا) مېنى سەۋر قىلغۇچى تاپىسەن﴾[3].

ياخشى پەرزەنت ئاتىسىغا ئەنە شۇنداق سۆزلەر بىلەن تەسەللىي بېرەتتى. قۇربانلىق قىلىنىدىغان كىشى سەۋر قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئاتىغا يارىشىدىغىنىمۇ سەۋر قىلىش ئىدى ـ ئەلۋەتتە!

ئۇلار خۇددى بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئاللاھ يولىدا قايسىسى بەكرەك سەۋر قىلالايدىكىن؟

ئۇلۇغ ئاللاھ مەريەم سۈرىسىدە مۇنداق دېگەنىدى:

﴿(ئى مۇھەممەد!) كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىسمائىل (نىڭ قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن ۋەدىسىدە راستچىل، ھەم رەسۇل ھەم پەيغەمبەر ئىدى. ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرنى ناماز ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە بۇيرۇيتتى. پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشكەن ئىدى﴾[4].

---

[1] سۈرە ساففات 102 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ساففات 102 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ساففات 102 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مەريەم 54 ــ 55 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

بەيتۇللاھ
(ئاللاھنىڭ ئۆيى)

ئىسمائىل ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئەرەب يېرىم ئارىلىدا ياشىدى. ئاتلارنى كۆندۈرۈپ ئىشلەتتى. زەمزەم سۈيى ئۇ يەرنىڭ ئولتۇراق جايغا ئايلىنىشىنىڭ ۋە ئاۋاتلىشىشىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق سەۋەبى ئىدى.

بەزى كارۋانلار ۋە قەبىلىلەر بۇ يەرگە ماكانلاشتى. ئىسمائىل بالاغەتكە يېتىپ ئۆيلەندى. ھەزرىتى ئىبراھىم ئۇنى يوقلاپ كەلدى. ئەمما ئىسمائىل ئۆيدە يوق ئىدى. ئىبراھىم ئۇنىڭ ئايالىدىن ھال ـ كۈنلىرىنىڭ قانداقلىقىنى سورىدى. ئىسمائىلنىڭ ئايالى ئۆزلىرىنىڭ يوقسۇللۇق ۋە قىيىنچىلىقتا ياشاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ زارلاندى. ھەزرىتى ئىبراھىم ئۇنىڭغا: «ئېرىڭ كەلگەندە ئېيتىپ قويغىن، ئۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئالماشتۇرۇۋەتسۇن!» دېدى. ئىسمائىل قايتىپ كەلدى، ئايالى ئۇنىڭغا بولغان ئىشنى ۋە كەلگەن ئادەمنىڭ چىراي ـ شەكلىنى ئېيتىپ بەردى. ئىسمائىل: «ئۇ مېنىڭ ئاتام. ئۇ مېنىڭ سەندىن ئايرىلىشىمنى بۇيرۇپتۇ. سەن ئائىلەڭگە قايتىپ كەتكىن!» دېدى.

ئىسمائىل قايتا ئۆيلەندى. ئىبراھىم ئۇنى يوقلاپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ ئايالىدىن ھال ـ ئەھۋالىنى سورىدى. ئىسمائىلنىڭ ئايالى ئۆزلىرىنىڭ مول ۋە باياشاتچىلىق ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، شۈكرى ـ قانائەت بىلدۈردى. ئىبراھىم بۇ كېلىنىدىن مەمنۇن بولدى.

بەلكى ئىبراھىم ئىچكى سېزىملىرىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن شۇنداق قىلغاندى. چۈنكى ئىبراھىم ئوغلى ئىسمائىلنى ناھايىتى چوڭ ۋەزىپە ئۈچۈن تەييارلاۋاتاتتى. بۇ، ئىنسانىنىڭ پۈتۈن غەيرەت ـ شىجائەت، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ۋە ۋاقتىنى ئالىدىغان ۋەزىپە ئىدى. ئىسمائىل ئۆيىدە غەم ـ غۇسسە ئىچىدە ئۆتۈۋېرىدىغان بولسا، تېخى سىر پەردىسى ئېچىلمىغان بۇ مۇقەددەس ۋەزىپە ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان كۈچ ـ قۇۋۋىتىنىڭ يېرىمىنى يوقىتىپ قوياتتى.

ئىسمائىل راۋۇرۇس پىشىپ يېتىلدى. ئىبراھىم ئۇنى يوقلاپ كەلدى. ئاللاھنىڭ مەيدانغا كېلىۋاتقان چۈشىنىكسىز ۋەقەلەردىكى ھېكمىتىنى ئىسپاتلاشنىڭ دەل ۋاقتى يېتىپ كەلگەندى.

ئىبراھىم ئېيتتى: «ئى ئىسمائىل! ئاللاھ مېنى بىر ئىشقا بۇيرۇدى...»

ھەزرىتى ئىبراھىم ئۆزىگە ئوغلىنى بوغۇزلاش ئەمرى بېرىلگەندە، بۇ ئىشنى ئوغلىغا ئوچۇق ئېيتقانىدى. ئەمما ھازىر ئوغلىنىڭ ئۆزىگە ياردەم قىلىشىنى جەزىملەشتۈرۈش ئۈچۈن گەپنى ئەگىتىپ باشلىدى. چۈنكى بۇ ۋەزىپە، ئوغلىنى بوغۇزلاش ۋە قۇربانلىق قىلىشتىنمۇ چوڭ، پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىگىلا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، بەلكى مىليارلارچە مۇسۇلمانغا مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ۋەزىپە ئىدى.

www.munber.org

ئىسمائىل: ئاللاھ ساڭا نېمىنى بۇيرىغان بولسا، شۇنى قىلغىن! ـ دېدى.

ئىبراھىم: ماڭا ياردەم قىلامسەن؟ ـ دېدى.

ئىسمائىل: ياردەم قىلىمەن، قىلىمەن.

ئىبراھىم قولى بىلەن نېرىدىكى تۆپىلىكنى ئىشارەت قىلىپ تۇرۇپ: ئاللاھ ماڭا بۇ يەردە بىر ئۆي ياساشنى بۇيرىدى، ـ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن، ئاللاھنىڭ مۇقەددەس ئۆيىنى ياساش ئەمرى بېرىلدى. ئۇ، يەر يۈزىدە ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈن ياسالغان تۇنجى ئۆي ئىدى.

ھەزرىتى ئادەم يەر يۈزىدىكى تۇنجى ئىنسان بولغاچقا، تۇنجى ئۆيىنى ياساش شەرىپى ئۇنىڭغا ئائىتتۇر. ئالىملار بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ئادەم ئۇنى ياساپ، خۇددى پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ ئەرشى ئەتراپىدا ئايلانغاندەك ئايلىنىشقا باشلىدى.

ئادەم ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىر چېدىر قۇردى. ھەزرىتى ئادەمنىڭ پەيغەمبەر بولۇش سۈپىتى بىلەن پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن ئۆي ياسىشى نورمال ئەھۋال ئىدى. ئۇ يەرگە ئاللاھنىڭ رەھمىتى ياغدى. كېيىن ھەزرىتى ئادەم ۋاپات بولدى. ئارىدىن ئەسىرلەر، ئۇزۇن زامانلار ئۆتتى. ئۇ ئۆيدىن ئەسەر قالمىدى.

ھەزرىتى ئىبراھىم ئۇ ئۆينىڭ ئىككىنچى قېتىم ياسىلىشى ئۈچۈن ئەمر ئالدى. بۇ قېتىم، ئىنشائاللاھ، تاكى قىيامەت كۈنىگىچە تىك تۇرىدىغان بىر ئۆي ياسالاتتى.

كەئبىنىڭ ئىنشائاتى باشلىدى. كەئبە پايدا ـ زىيىنى يوق، باشقا تاشلاردىن ئارتۇق ـ كېمى بولمىغان بىر مۇنچىلىغان تاشلاردىن قۇرۇلغانىدى. لېكىن ئۇ تاشلار ئىسلام تەۋھىدىنىڭ ۋە ئاللاھنى پاكلاش ئېتىقادىنىڭ سىمۋولى ئىدى.

ھەزرىتى ئادەم يۈكسەك تەۋھىد، ئىسلام ۋە مۇتلەق پاك ئېتىقاد ئۈستىدە ئىدى.

ھەزرىتى ئىبراھىم بولسا، توغرا يولدا ماڭغان مۇسۇلمان ئىدى، مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى.

كەئبىنىڭ تاشلىرى ھەزرىتى ئادەمنىڭ قەلب ھۇزۇرىدىن، ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ سەۋرچانلىقى ۋە سۆيگۈسىدىن، ھەزرىتى ئىسمائىلنىڭ مۇلايىملىقى ۋە دۇرۇستلۇقىدىن شەكىللەنگەنىدى. بىز مەسجىدى ھەرەمگە كىرگىنىمىزدە، ئىچىمىز خاتىرجەملىك ۋە ئېسەنلىك تۇيغۇلىرىغا، قەلبىمىز ھېسسىياتقا لىق تولىدۇ. بىز كەئبىنىڭ ئەتراپىدا خۇددى مەركىزى نۇقتىغا قاراپ ھەرىكەتلىنىۋاتقان زەررىچىلەرنىڭ ھەرىكىتىدەك ئايلىنىشقا باشلايمىز.

زامان ۋە ماكاننى چەكسىز ئاسايىشلىق قاپلىغان، سىز زامان ۋە ماكاننىڭ بىر پارچىسىغا ئايلانغاندەك چەكسىز خۇشاللىق... تۇنجى قېتىم كەئبىنى ۋە ئاللاھنى كۆرەلمىسىڭىزمۇ، ئۆزىڭىزنى كۆرىشىڭىز مۇمكىن. ئىككىنچى قېتىم ئۆزىڭىزنى ۋە

www.munber.org

ئاللاھنى كۆرەلمىسىڭىزمۇ، كەئبىنى كۆرۈشىڭىز مۇمكىن. ئەمما ھەجگە بارغان ۋاقتىڭىزدا، نە ئۆزىڭىزنى، نە كەئبىنى كۆرەلمەيسىز. بەلكى كەئبىنىڭ پەرۋەردىگارىنى كۆرىسىز. مانا بۇ، ھەقىقىي ھەجدۇر ۋە كەئبىنىڭ ياسىلىشىنىڭ تۈنجى ھېكمىتىدۇر.

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەئبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرۇۋېتىپ: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن قىلغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن، بىزگە ھەججىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى ئۆگەتكىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن. پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى (يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن، ھەقىقەتەن سەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن» دېدى﴾[1].

كەئبە ـ تاشتىن ياسالغان مۇستەھكەم ھۇجرا بولۇپ، ئۇ ھەزرىتى ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل قازغان كونا ئۇلنىڭ چوڭقۇرلۇقى تۈپەيلىدىن يەر يۈزىدە مەزمۇت تۇرىدۇ. تارىختا بىر قانچە قېتىم ئۆرۈلگەن بولسىمۇ، يەنە قايتا ئىنشا قىلىندى ۋە ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ زامانىدىن تاكى كۈنىمىزگىچە يەر يۈزىدىن يوقاپ كەتمىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ دۇئاسى بىلەن يەر يۈزىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن ۋاقىتتا، كەئبىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ياسالغانلىقىنى كۆرگەنىدى. ئۇلار كەئبە ئۈچۈن كۆپ كۈچ چىقارمىدى ۋە ئۇلىنى ھەزرىتى ئىبراھىمدەك چوڭقۇر كولىمىدى.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ھەزرىتى ئىبراھىم بىلەن ھەزرىتى ئىسمائىل كەئبىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئۆزلىرى يالغۇز ھالدا (بۇندىن كېيىن مىڭلارچە كىشىنىڭ ماغدۇرى يەتمىگۈدەك دەرىجىدە) كۆپ كۈچ سەرپ قىلغانىدى. مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قەۋمىنىڭ ئىسلامغا كىرىش دەۋرى جاھىلىيەت دەۋرىگە يېقىن بولغانلىقى، شۇ سەۋەبتىن كەئبىنى يىقىتىپ، يېڭىدىن سېلىش داۋامىدا ئىنسانلارنىڭ پىتنە ـ پاسات چىقىرىش خەۋپى بولمىسا ئىدى، ئۆزىنىڭ كەئبىنىڭ پۈتۈنلەي ئۆرۈلۈپ، ھەزرىتى ئىبراھىم قويغان ئۇلغىچە يېڭىدىن ياسىلىشىنى ئۈمىد قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەنىدى.

كەئبىنىڭ بىناسى ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل سالغان ئۇل بويىچە سېلىنىشى كېرەك ئىدى.

ھەزرىتى ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل بۇ قۇرۇلۇش ئۈچۈن ھەقىقەتەن كۆپ غەيرەت ـ شىجائەت كۆرسەتكەنىدى. ئۇلارنىڭ زېمىننى چوڭقۇر كولىشى، يىراق ـ يېقىندىكى

[1] سۈرە بەقەرە 127 ـ 129 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

تاغلاردىن تاشلارنى كېسىپ چىقىرىشى، تاشلارنى توشۇشى ۋە يونتۇپ تۈزلىشى لازىم ئىدى. يەنى بۇ ئىشنى بىرمۇنچىلىغان ئەر كىشىنىڭ قىلىشى كېرەك ئىدى، ئەمما ئۇ ئىككىسى يالغۇز قىلىپ تۈگەتتى.

نۇھنىڭ كېمىسىگە ئوخشاش، كەئبىنىڭ قانچىلىك ۋاقىتتا ياسىلىپ بولغانلىقى ھەققىدە مەلۇماتىمىز يوق. بىز پەقەت نۇھنىڭ كېمىسى بىلەن كەئبىنىڭ ئىنسانلار پاناھلىنىدىغان بىخەتەر يەر ئىكەنلىكىنىلا بىلىمىز. كەئبە نۇھنىڭ يەر يۈزىدە ئەبەدىي تۇرىدىغان كېمىسىدۇر ۋە ئۇ ھەرقاچان توپان بالاسىنىڭ دەھشىتىدىن قۇتۇلماقچى بولغانلارنى كۈتۈۋاتماقتا.

ئاللاھ بىزگە كەئبىنىڭ ياسالغان ۋاقتىنى بىلدۈرمىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا بىز ئۈچۈن تېخىمۇ پايدىلىق بىر نەرسىنى، يەنى ئۇنى ياسىغۇچىلارنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرى ۋە ئۇنى ياسىغۇچە ئوقۇغان دۇئالىرىنى بىلدۈردى.

﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن﴾[1].

مانا بۇ، سىمۇول ئارقىسىدىكى ئەبەدىي ھەقىقەتنىڭ يۈزىنى كۆرۈشىمىز ئۈچۈن چۈمپەردىنى قايرىۋەتتى. ئەسلى مەقسەت ئاللاھقا سىغىنىش بولۇپ، ھەم ئاڭلاپ تۇرغۇچى ۋە بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھنىڭ قوبۇل قىلىشىدۇر.

مانا بۇ، سەمىمىي بولغانلارنىڭ سەمىمىيىتىنىڭ، ئىتائەت قىلغۇچىلارنىڭ ئىتائىتىنىڭ، قورققۇچىلارنىڭ قورقۇنچىنىڭ ۋە ئاشىقلارنىڭ ئاشىقىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىدۇر.

﴿پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن قىلغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن!﴾[2]

ئۇ كۈنى، يەر يۈزىدىكى ئەڭ بۈيۈك ئىككى مۇسۇلمان ئاللاھقا ئۆزلىرىنى ئىتائەتمەنلەردىن قىلىشى ئۈچۈن دۇئا قىلماقتا. ئاللاھقا چىن ئىخلاسى بىلەن ئىبادەت قىلماقتا، ئاللاھنىڭ ئۆيىنى ياسىماقتا، ئۇنىڭدىن ئۆزلىرىنىڭ قىلغان خىزمىتىنى قوبۇل قىلىشىنى ئۆتۈنمەكتە ئىدى. ئۇندىن باشقا، ئۆزلىرىنىڭ ئىتائەتلىرىنى قوبۇل قىلىشىنى ۋە ئەۋلادلىرىدىنمۇ ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقىرىپ بېرىشىنى، كەئبىنى تاۋاپ قىلىدىغان، رۇكۇ ۋە سەجدىگە بارىدىغان بەندىلەرنى كۆپەيتىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلماقتا ئىدى.

ھەزرىتى ئىبراھىم بىلەن ھەزرىتى ئىسمائىلنىڭ دۇئالىرى مۆئمىنلەرنىڭ قەلبىدىكى قايغۇلارنى ئىپادىلەپ بەرمەكتە. ئۇلار بىر تەرەپتىن، ئاللاھنىڭ ئۆيىنى ياسىسا، يەنە بىر

① سۈرە بەقەرە 127 - ئايەت.
② سۈرە بەقەرە 128 - ئايەت.

www.munber.org

تەرەپتىن، ئېتقاد مەسىلىسى بىلەن مەشغۇل ئىدى. بۇمۇ كەئبىنىڭ ئېتقادنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بەرمەكتە.

﴿بىزگە ھەججىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى ئۆگەتكىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن﴾[1].

يەنى بىزگە سەن ياقتۇرىدىغان ئىبادەت شەكىللىرىنى ئۆگەتكىن. يەر يۈزىدە ساڭا قانداق ئىبادەت قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرگىن. تۆۋبىمىزنى، ئىبادەتلىرىمىزنى قوبۇل قىلغىن. چۈنكى سەن تۆۋبىنى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن.

ئۇندىن كېيىن، ئۇلار ئۆزلىرىدىن كېيىن كېلىدىغان ئەۋلادلىرىنىڭ غېمىنى يېمەكتە ۋە بۇ ھەقتە ئاللاھقا دۇئا قىلماقتا:

﴿پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى (يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن، ھەقىقەتەن سەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن﴾[2].

ئۇلارنىڭ ئاخىرقى دۇئاسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋەتىلىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشتى. ئارىدىن خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەنىدى.

كەئبىنىڭ ئىنشائاتى پۈتتى. ھەزرىتى ئىبراھىم تاۋاپىنىڭ نەدىن باشلاپ، نەدە ئاياغلاشقانلىقىنى پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ھەزرىتى ئىسمائىلنى كەئبە تاشلىرىدىن باشقا رەڭلىك تاش تېپىپ كېلىشكە بۇيرىدى.

ھەزرىتى ئىسمائىل ئىنسان بەرداشلىق بېرەلمىگۈدەك دەرىجىدە كۈچ سەرپ قىلغان بولۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى ئېغىر ئەمگەكتىن پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ، ئاتىسىنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كۈچى يەتكەن يەرگىچە بارغانىدى. قايتىپ كېلىپ، ئاتىسىنىڭ ھەجەر ئەسۋەد (قارا تاش)نى تېپىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغانلىقىنى كۆردى. تەئەججۈپلەنگەن ھالدا:

ـ ئاتا! بۇنى ساڭا كىم ئەكىلىپ بەردى؟ ـ دەپ سورىدى. ئىبراھىم:

ـ ئۇنى جىبرىئىل ئېلىپ كەلدى، ـ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن، كەئبىنىڭ ئىنشائاتى ئاخىرلىشىپ، بىر ئاللاھقا ئېتقاد قىلغۇچى مۇسۇلمانلارنىڭ تاۋىپى باشلاندى. ھەزرىتى ئىبراھىم بۇرۇن قىلغان دۇئاسىنى تەكرارلاش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى.

[1] سۈرە بەقەرە 128 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 129 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۇلارغا مايىل قىلغىن!﴾[1]

شۇ ئىبارىگە قاراڭ! سۆيگۈ بىر نەرسىگە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدىغان مايىللىققا سىمۋول قىلىنماقتا. بۇنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسى كەئبە سۆيگۈسىدۇر.

بۇ دۇئا، مۇقەددەس كەئبىنى زىيارەت قىلىش ئارزۇسىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ كۆڭلىنى سەۋداغا سالماقتا.

مەسجىدى ھەرەمنى زىيارەت قىلىپ، يۇرتلىرىغا قايتقان ھەر بىر كىشى ئۆزىنىڭ سۇ ئىچكەنسېرى چاڭقاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇ يەردىن قانچە يىراقلاشقانسېرى ۋە ھەر يىلى ھەج مەۋسۇمى يېقىنلاشقانسېرى، ئۇ يەرگە بولغان سېغىنىش، تەلپۈنۈش ھېسسىياتى تېخىمۇ داۋالغۇماقتا. كەئبىنى كۆرۈش ئارزۇسى ۋە زەمزەم سۈيىگە بولغان ئىنتىلىشى... دېمەك، ئۇلارنىڭ يۈرىكىگە مەخپىي سۆيگۈ ئورناپ كەتمەكتە.

ھەممىدىن مۇھىمى، كەئبە ۋە زەمزەم بۇلىقىنىڭ پەرۋەردىگارى، ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا بولغان ئىنتىلىشى...

...

ئۇلۇغ ئاللاھ ھەزرىتى ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل ھەققىدە تالاش ـ تارتىش قىلىنغان ۋاقىتتا مۇنداق دېگەنىدى:

﴿ئىبراھىم يەھۇدىيمۇ ئەمەس، ناسارامۇ ئەمەس ۋە لېكىن توغرا دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى، ئاللاھقا بويسۇنغۇچى ئىدى، مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى﴾[2].

ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى. ھەزرىتى ئىبراھىم ”مۇسۇلمان“ دەپ ئاتالغانلارنىڭ تۇنجىسى ئىدى.

ئۇلۇغ ئاللاھ ھەج سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئاللاھ سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى (سىلەرنى سىلەر تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا تەكلىپ قىلمىدى). (بۇ) ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىدۇر (بۇ توغرا دىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى مەھكەم ئۇچلاڭلار)، ئاللاھ سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ ئاتىدى. قۇرئاندىمۇ شۇنداق ئاتىدى﴾[3].

* * * * *

[1] سۈرە ئىبراھىم 137 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 67 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ھەج 78 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org